

GENDER I RURALNI RAZVOJ

**DOBRE PRAKSE I
INSTITUCIONALNI OKVIR**

Tuzla, septembar 2012.

Izdavač:
Udruženje VESTA

Priprema:
Indira Prljača, Alem Sinanović, Dragana Bulić
Udruženje VESTA

Tehnička priprema:
Studio PROGRES d.o.o. Tuzla

Tiraž:
200 komada

Tuzla, septembar 2012. godine

Publikacija je pripremljena u okviru projekta „Socio-ekonomsko jačanje položaja seoske žene kroz aktivno učešće u lokalnim razvojnim planovima“.

“Ovaj projekat je podržan od strane Američke ambasade u Sarajevu. Stavovi, zaključci i mišljenja iznesena u ovom materijalu ne održavaju nužno stav State Departmenta nego isključivo autora.”

SADRŽAJ

1. Uvod	7
2. Institucionalni okvir za rodnu ravnopravnost	8
- Međunarodni okvir	8
- Državni okvir (Ustav BiH, ZOSPI, GAP)	10
3. Konvencije i rezolucije koje se posebno odnose na prava seoske žene	13
- UN CEDAW (čl.14- Žene na selu)	13
- Rezolucije Generalne skupštine UN	14
- Rezolucija 62/136 unapređenje položaja žena u ruralnim oblastima (2007).	14
4. Rodno odgovorni budžeti	15
- Proces rodno odgovorno budžetiranje	16
5. Tri osnovna koraka za uvođenje rodno odgovornog budžetiranja	16
- Planiranje rodno odgovornog budžetiranja i prikupljanje podataka	16
- Rodna analiza budžeta, zaključci i preporuke	17
- Uvođenje rodno odgovorne politike u budžetske procese i lobiranje za usvajanje preporuka i monitoring realizacije	18
6. Rodna analiza budžeta u BiH	19
- Metodologija koja se koristi i pitanja koja se postavljaju	20
- Primjer Federalnog Ministarstva Poljoprivrede, Vodoprivrede i Šumarstva (FMPVŠ) i aktivnosti podrške Gender centra FBiH	21
7. Žene i ruralni razvoj u Europi	22
8. EU politike podrške ruralnom razvoju i ekonomskom jačanju seoske žene i BiH institucionalne inicijative	23
- Ruralni razvoj i institucionalni okvir u BiH i usklađivanja sa EU regulativnom	24
- Stavovi o položaju seoske žene u Federaciji BiH	24
9. Žene i diversifikacija ruralne ekonomije - dobre prakse i iskustvo Italije	27
- Diversifikacija i multifunkcionalnost farmi koje vode žene	28
- Didaktičke farme i poljoprivredna obdaništa	28
- Pedagoški pristup	29
- Direktna prodaja	29
10. Budućnost seoske žene	30

1. UVOD

U okviru projekta „Socio-ekonomsko jačanje položaja seoske žene kroz aktivno učešće u lokalnim razvojnim planovima“, koji provodi Udruženje VESTA nastala je publikacija „Gender i ruralni razvoj – dobre prakse i institucionalni okvir“. Projekat se realizuje uz podršku Specijalnog fonda Američke vlade usmjerenog na jačanje pozicije žene, Američke ambasade u Bosni i Hercegovini.

Ovaj projekat je jedan u nizu programskih intervencija kojim Udruženje doprinosi jačanju uloge civilnog društva u promociji ljudskih prava i demokratskih reformi u BiH u segmentu rodne ravnopravnosti i osnaženja uloge žene u društvu. Brojni su razlozi zbog kojih VESTA svoje aktivnosti već dugi niz godina usmjerava prema rodnoj ravnopravnosti, a poseban fokus ove publikacije je upravo seoska žena. Iako žene ponajviše doprinose ruralnom razvoju u cjelini, njihov položaj i problemi sa kojima se suočavaju, od osnovnih životnih potreba pa do dugoročnih interesa u okviru sveukupnog razvoja, ostaju na marginama agendi u procesima i politikama, od državnog, entitetskog, do lokalnog nivoa.

U posljednjim godinama UN i EU donosioci razvojnih politika i programa su posebno zainteresirani za pitanja koja se tiču doprinosa žena u poljoprivredi i ruralnom razvoju. I ova publikacija je apel da se sistematski pristupi eliminaciji stereotipa i ograničenja na kojima se temelje nejednakosti u pogledu uloge, statusa i položaja žene na selu u političkom, socio-ekonomskom i kulturnom smislu.

Ako želimo da stvorimo društvo zasnovano na ravnopravnosti, veoma je važno da lokalni i drugi nivoi vlasti uzmu u obzir rodnu pripadnost u procesu pripreme strategija, politika i finansijskih projekcija. Uklanjanje rodne nejednakosti za ženu na selu nije samo moralno i legalno pravo, to je pretpostavka za društveno-ekonomski rast i razvoj.

Sasvim je izvjesno da je za ozbiljnije pomake u pravcu jačanja položaja seoske žene neophodno prepoznavanje problema od strane svih aktera razvoja i sveobuhvatna podrška koja će osigurati ravnopravnije učešće seoske žene u svim društveno-ekonomskim procesima.

Stoga je ova publikacija namijenjena svim sudionicima razvoja i društveno-političkim akterima od državnog, entitetskog do lokalnog nivoa i poziv da u procesima razvoja politika i programa osiguraju učešće i doprinos jačanju socio-ekonomskog položaja žene na selu.

2. INSTITUCIONALNI OKVIR ZA RODNU RAVNOPRAVNOST

Međunarodni okvir

Uspostavljanje rodne ravnopravnosti jedan je od ključnih ciljeva i prioriteta razvoja svakog savremenog društva. Rodna ravnopravnost znači jednaku vidljivost, osnaživanje i učešće oba spola u svim sferama javnog i privatnog života i ima za cilj promoviranje punog učešća žena i muškaraca u društvu.

Pojam gender/rod predstavlja društveno uslovljene uloge žena i muškaraca, njihove odgovornosti i mogućnosti, te njihove međusobne odnose. Gender označava sociološku i kulturološku razliku između žena i muškaraca. Odnosi se na sve one uloge i osobine koje nisu uvjetovane ili određene isključivo prirodnim ili biološkim faktorima, nego su prije svega proizvod normi, konvencija i tradicije i kroz vrijeme su promjenljive kategorije.

U osnovni pravnih principa EU, princip ravnopravnosti spolova, jednakog tretmana i jednakih mogućnosti za žene i muškarce sadržan je u osnivačkom ugovoru EU - Amsterdamskom ugovoru/sporazumu, kao i u mnogim direktivama, koje su ugrađene u unutarnje zakonodavstvo država članica.

EU Povelja osnovnih prava, iz 2000. godine, potvrđuje zabranu diskriminacije i obavezu osiguranja ravnopravnosti muškaraca i žena u svim oblastima.

Europska unija je 2006. godine donijela Mapu puta za postizanje ravnopravnosti između žena i muškaraca (A Roadmap for Equality Between Women and Men 2006-2010).

“Zemlje koje ulaze u Europsku uniju moraju u cijelosti prihvatiti temeljne principe ravnopravnosti žena i muškaraca. One su dužne osigurati i dosljedno urediti zakonodavstvo uz odgovarajuće administrativne mjere i pravne sisteme. Nadziranje prijelaza, provedbe i uvođenja zakonodavstva Europske unije vezanog uz rodnu ravnopravnost je prioritet u budućim procesima uključivanja...”

Uvođenje principa ravnopravnosti spolova u sva područja života i rada na lokalnom nivou predstavlja ispunjenje jednog od osnovnih principa iz domene ljudskih prava i sloboda. Gender mainstreaming predstavlja inkorporiranje prioriteta i potreba žena i muškaraca u sve zakone, strategije, planove, programe i akcije društva, radi postizanja jednakosti i ravnopravnosti polova, uzimajući u obzir, na nivou planiranja, posljedice koje će ove akcije imati na žene i muškarce.

Gender mainstreaming je uveden u upotrebu donošenjem Pekinške deklaracije i platforme za akciju, na Četvrtoj svjetskoj konferenciji o ženama (Peking, 1995).

Pekinška deklaracija i platforma za akciju

Bosna i Hercegovina je također politički obavezna primjenjivati Pekinšku deklaraciju i platformu za akciju (iz 1995. godine) kao i Deklaraciju iz Kaira iz 1994. godine. Niti jedna od spomenutih deklaracija nema status zakonski obavezujućeg dokumenta, ali se svaka država članica (potpisnica Pekinške deklaracije i platforme za akciju) obavezuje da pripremi Državni akcioni plan za poboljšanje položaja žena. Ovaj Državni akcioni plan za Bosnu i Hercegovinu je imao posebno važnu ulogu u procesu izrade GAP-a. Mnoge države su sporazumno usvojile Gender mainstreaming kao važnu globalnu strategiju za postizanje ravnopravnosti spolova. U tu svrhu, potrebno je da se pitanja ravnopravnosti spolova shvate kao međusobno uvažavanje, podrška i saradnja svih žena i muškaraca na dobrobit cijelog društva.

UN Konvencija o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena (CEDAW)

Na nivou Ujedinjenih nacija najvažniji dokumenti iz oblasti rodne ravnopravnosti su CEDAW (Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women) i Milenijumska deklaracija (Millennium Declaration). Ostali relevantni dokumenti odnose se na specifične oblasti i takođe utiču na oblikovanje politike rodne ravnopravnosti u Bosni i Hercegovini.

Bosna i Hercegovina ratificirala je CEDAW 1993. godine, te je Konvencija postala aneks Ustava Bosne i Hercegovine i sastavni dio državnih propisa. Opcionalni protokol Konvencije ratificiran je 2002. godine. Konvencija CEDAW obavezuje BiH na eliminiranje diskriminacije u pravnom, političkom, ekonomskom i kulturnom životu. Konvencijom CEDAW prepoznaje se da diskriminacija čini dio svakodnevne stvarnosti žena i da ta stvarnost krši principe jednakosti prava i poštovanja ljudskog dostojanstva. Njome se definira jednakost i navodi kako se ona može ostvariti.

Rezolucija UN-a broj 1325

Rezoluciju broj 1325 o ženama, miru i sigurnosti usvojilo je Vijeće sigurnosti 31. oktobra 2000. godine. Rezolucija je zakonski obavezujuća za sve države članice. Njome se usvaja inkluzivni koncept sigurnosti i države članice pozivaju da osiguraju potpuno i ravnopravno učešće žena u svim pitanjima od značaja za mir i sigurnost. Konkretno, rezolucija poziva sve države članice da jačaju ravnopravnost spolova, na svim nivoima odlučivanja, u državnim, regionalnim i međunarodnim institucijama i mehanizmima za prevenciju, upravljanje i razrješavanje sukoba. Prateće Rezolucije uključuju Rezoluciju 1820 (2008), Rezoluciju 1888 i Rezoluciju 1889.

Milenijski razvojni ciljevi

2000. godine održan je Milenijski samit, tokom kojega su utvrđeni najveći izazovi sa kojima se suočava čovječanstvo. Postignut je sporazum o nekoliko pitanja od globalnog interesa, te su obaveze preuzete od strane država članica Ujedinjenih naroda konsolidirane, posebno one obaveze preuzete tokom prethodne decenije.

Vijeće Evrope

U deklaraciji Vijeća Evrope o jednakosti žena i muškaraca (Istanbul 1997), rodna ravnopravnost je definisana kao jedan od osnovnih kriterijuma demokratije: „Ostvarenje jednakosti žena i muškaraca je sastavni dio procesa koji vodi istinskoj demokratiji...Demokratija mora postati rodno osviještena i osjetljiva na rod“ (Council of Europe, 2009).

Prema ovoj deklaraciji, definisana su četiri polja politike rodne ravnopravnosti:

1. politički i javni život,
2. ekonomski i profesionalni život,
3. usklađivanje profesionalnih obaveza sa političkim i profesionalnim životom,
4. promovisanje jednakosti u demokratskom društvu.

Konvencija Vijeća Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici, koju je Vijeće ministara Vijeća Evrope usvojilo 07. 04. 2011. g. predstavlja prvi pravno obavezujući instrument u Europi, koji ima za cilj stvaranje pravnog okvira za prevenciju nasilja nad ženama, zaštitu žrtava nasilja i kažnjavanje počinitelja nasilja.

Brojne su direktive EU, koje tretiraju oblast ravnopravnosti spolova, od kojih su najznačajnije i najbrojnije iz oblasti zapošljavanja i socijalne zaštite.

Na temelju svega rečenog jasno je da BiH, kao zemlja europskog kontinenta i zemlja koja teži biti članica EU svoje zakonodavstvo i propise, na svim nivoima vlasti, mora prilagoditi standardima EU. Da bi se približavanje rodnoj jednakosti u BiH što uspješnije ostvarilo, posljednjih nekoliko godina pokrenute su institucionalne i zakonodavne mjere koje se usklađuju sa vrijednostima i težnjama savremene europske demokracije koje podrazumijevaju ravnopravnost žena i muškaraca kao jednu od temeljnih vrijednosti.

Državni okvir

U Ustavu Bosne i Hercegovine, kao i entitetskim ustavima, jednakopravnost spolova navedena je kao jedna od odrednica ljudskih prava, pa je u skladu s njom usvojen i Zakon o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini koji uređuje, promovira i štiti jednakopravnost spolova, te osigurava jednake mogućnosti svim građanima u svim sferama društva, a naročito u oblastima obrazovanja, rada, pristupa resursima, socijalne i zdravstvene zaštite, sporta, kulture, javnog života i medija.

Ustav Bosne i Hercegovine propisuje da će Bosna i Hercegovina i oba entiteta osigurati najviši nivo međunarodno priznatih ljudskih prava i temeljnih sloboda, te da će se prava i slobode predviđene u Europskoj konvenciji za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda i u njenim protokolima direktno primjenjivati u BiH i imati prioritet nad svim ostalim zakonima.

Ustav također potvrđuje uživanje prava i sloboda svim osobama u BiH bez diskriminacije po bilo kojoj osnovi, a između ostalog i po osnovi spola. Da bi se doprinijelo poštivanju zajamčenih ljudskih prava i temeljnih sloboda osnovana je Komisija za ljudska prava koju čine Ured ombudsmana i Doma za ljudska prava. Na osnovu člana 15. Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini ("Službeni glasnik BiH" broj 102/09); te člana 41. stav 1) tačka (i) Poslovnika Predstavničkog doma ("Službeni glasnik BiH", brojevi: 33/06, 41/06, 81/06, 91/06, 91/07 i 87/09) i člana 26. stav 1) tačka (i) Poslovnika Doma naroda ("Službeni glasnik BiH", br. 33/06, 41/06, 91/06 i 91/07), Ustavna pravna komisija Predstavničkog doma Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine na 95. sjednici održanoj dana 19. marta 2010. godine, i Ustavna pravna komisija Doma naroda Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine na 54. sjednici, održanoj dana 25. marta 2010. godine su utvrdili prečišćeni tekst Zakona o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini, ("Službeni glasnik BiH" brojevi 16/03 i 102/09) u kojem su naznačeni dani stupanja na snagu navedenog zakona i njegove izmjene i dopune. Zakon daje definicije direktne i indirektno diskriminacije, te dozvoljava uspostavljanje specijalnih mjera s ciljem promoviranja jednakopravnosti spolova i uklanjanja postojećih praksi diskriminacije. Iako postojeći zakonski okvir pruža značajan oslonac svim impulsima u civilnom društvu i institucijama koji za cilj imaju poboljšanje prakse poštivanja principa jednakopravnosti u svakodnevnom životu, stvarnost koja nas okružuje je izuzetno složena. Porast stope nasilja u porodici, nejednak pristup resursima, indicije o nejednakoj plaćenosti muškaraca i žena su samo neki u širokom spektru problema kojima se čitavo društvo i svaki pojedinac u okviru svojih mogućnosti treba baviti, a prije toga temeljito informisati o postojećoj situaciji i raspoloživim pravnim i društvenim mehanizmima podrške.

Zakon o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini je poseban antidiskriminacijski zakon čiji je cilj unapređenje jednakosti i ravnopravnosti spolova u BiH i u skladu s tim ciljem uređuje, promovira i štiti ravnopravnost spolova, jamči jednake mogućnosti i tretman svih osoba bez obzira na spol, u javnoj i u privatnoj sferi društva, te uređuje zaštitu od diskriminacije na temelju spola. Zakon naročito jamči: jednako pravo na obrazovanje, ravnopravnost u procesu zapošljavanja, jednako pravo pristupa svim oblicima ekonomskih resursa, jednako pravo na

socijalnu zaštitu, jednako pravo na zdravstvenu zaštitu, dostupnost zdravstvenim uslugama, jednaka prava i mogućnosti učešća i pristupa sportskom i kulturnom životu, jednak pristup medijima.

Također, propisuje i obaveze organima uprave svih nivoa vlasti:

- osnivanja odgovarajućih institucionalnih mehanizama za ravnopravnost spolova
- dostavljanje svih propisa iz svoje nadležnosti prije upućivanja u zakonsku proceduru na mišljenje institucionalnim mehanizmima za ravnopravnost spolova.

Izuzetan značaj ovog Zakona vidljiv je i iz odredbe koja propisuje obvezu da svi statistički podaci i informacije koji se prikupljaju, evidentiraju i obrađuju u državnim organima na svim nivoima, javnim službama i ustanovama, državnim i privatnim poduzećima i ostalim subjektima moraju biti prikazani po spolu i da isti moraju biti dio statističke evidencije i dostupni javnosti. Takvi statistički podaci predstavljaju jasan indikator za pregled stanja na terenu i temelj za kreiranje politika svih vrsta.

U Zakonu se naglašava i obveza nadležnih organa vlasti o poduzimanju potrebnih i odgovarajućih mjera vezanih za donošenje programa mjera radi postizanja ravnopravnosti spolova u svim oblastima, donošenje novih i izmjenu postojećih zakona radi usklađivanja sa ovim Zakonom.

Radi praćenja primjene ovog zakona na državnom nivou uspostavljena je Agencija za ravnopravnost spolova koja zajedno sa entitetskim Gender centrima predstavlja institucionalni mehanizam za praćenje i nadzor nad provođenjem ovog Zakona.

U cilju implementacije ovog zakona i podizanja nivoa ravnopravnosti spolova potrebno je uspostaviti institucionalne mehanizme na svim nivoima vlasti u Bosni i Hercegovini (državnom, entitetskim, kantonalnim i općinskim).

Zakon o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini, u odredbama iz člana 23. predviđa obvezu donošenja državnog plana akcije za promovisanje ravnopravnosti među spolovima. U skladu s tim, višegodišnja koordinirana saradnja institucionalnih mehanizama za ravnopravnost spolova u BiH je postavila temelje za izradu i donošenje Gender akcionog plana za Bosnu i Hercegovinu, kao strategijskog političkog dokumenta koji je na državnom nivou definisao osnove djelovanja na uvođenju jednakosti i ravnopravnosti spolova i primjeni zakonskih obaveza u svim bitnim oblastima društva. Aneks bosanskohercegovačkog Gender akcionog plana je i Državni plan akcije za poboljšanje položaja žena u dvanaest oblasti. Izrada Državnog plana akcije za poboljšanje položaja žena proističe kao obaveza iz Pekinške deklaracije i platforme za akciju, koju je Bosna i Hercegovina potpisala u Pekingu 1995. Bitno je naglasiti da je bosanskohercegovački Gender akcioni plan, predviđenim aktivnostima, obuhvatio obaveze i preporuke iz relevantnih međunarodnih i domaćih dokumenata koji su na snazi u Bosni i Hercegovini i prema kojima Bosna i Hercegovina ima obvezu postupati i izvještavati.

To su:

- Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima (1948);
- Međunarodni pakt o političkim i građanskim pravima (1966);
- Fakultativni protokol I (1966) i Fakultativni protokol II (1989);
- Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima (1966);
- CEDAW - Konvencija o eliminiranju svih oblika diskriminiranja nad ženama (1979);
- Pekinška deklaracija i platforma za akciju (1995);
- Europska konvencija o ljudskim pravima i osnovnim slobodama (1950);

- Deklaracija o ravnopravnosti žena i muškaraca Vijeća Evrope (1988);
- Preporuke Vijeća Evrope iz oblasti ravnopravnosti žena i muškaraca;
- Milenijumski razvojni ciljevi (1990-2015) / Milenijumska deklaracija UN-a (2000);
- EU Gender Roadmap 2006-2010;
- Ustavi BiH, RS, FBiH i ustavi kantona FBiH;
- Aneks I Opšteg okvirnog sporazuma za mir u BiH – Dodatni sporazum o ljudskim pravima;
- Regionalna deklaracija o saradnji institucionalnih mehanizama za ravnopravnost spolova BiH, Srbije, Crne Gore i Makedonije (2005).

Glavni cilj BH Gender akcionog plana je definisanje strategija i realiziranje programskih ciljeva za ostvarenje ravnopravnosti žena i muškaraca u Bosni i Hercegovini. Bitno je naglasiti da integriranje principa ravnopravnosti žena i muškaraca nije isključiva obaveza gender nacionalnih mehanizama, nego i svih drugih državnih institucija. Iz navedenog proizilazi da je obaveza općinskih vlasti da preduzme sve aktivnosti kako bi integrisali principe ravnopravnosti žena i muškaraca, posebno sa aspekta učešća u javnom i političkom životu na lokalnom nivou.

Gender akcioni plan sadrži petnaest poglavlja: Evropske integracije u svjetlu ravnopravnosti spolova, saradnja i jačanje kapaciteta, makroekonomske i razvojne strategije, gender senzitivni budžeti, politički život i donošenje odluka, zapošljavanje i tržište rada, socijalna inkluzija, gender senzitivni mediji, cjeloživotno obrazovanje, zdravlje, prevencija i zaštita, nasilje u porodici, seksualno uznemiravanje, uznemiravanje i trgovina osobama, uloga muškaraca, usklađivanje profesionalnog i porodičnog života, gender i održivi okoliš te komunikacijske i informacijske tehnologije.

Ustavi entiteta također sadrže odredbe o osiguravanju i zaštiti ljudskih prava i temeljnih sloboda, kao i o zabrani svake diskriminacije zasnovane na rasi, boji kože, spolu, jeziku, religiji.

U Federaciji BiH postoje tri ombudsmena čija je dužnost zaštita ljudskog dostojanstva, prava i sloboda zajamčenih Ustavom Federacije BiH.

Na nivou države, entiteta, kantona i općina djeluju brojni institucionalni mehanizmi, od državne Agencije, preko Gender centara na nivou entiteta, te komisija za ravnopravnost spolova na svim nivoima vlasti.

Sa aspekta jedinica lokalne samouprave najbitnija je uspostava institucionalnih mehanizama na nivou općina, odnosno formiranje komisije za gender pitanja na nivou općinskog vijeća koju formira općinsko vijeće i komisija za gender pitanja u općinama odnosno mjesnim zajednicama koje formira općinski načelnik.

Zakon o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini predstavlja odgovarajući okvir za podizanje nivoa ravnopravnosti spolova.

Općina stvara uvjete da građani sa područja općine u cjelini na demokratski način ostvaruju sva svoja prava i slobode, utvrđene ustavom i međunarodnim instrumentima, o čemu se brinu sva tijela općine u okviru svojih nadležnosti. Tijela općine i institucije koja vrše javna ovlaštenja dužne su u vršenju poslova iz svoje nadležnosti primjenjivati i dosljedno poštovati prava i slobode građana predviđena Ustavom Bosne i Hercegovine, Ustavom Federacije Bosne i Hercegovine i Ustavom Kantona, te poduzimati sve potrebne mjere i aktivnosti u svrhu osiguranja uvjeta za ostvarivanje i zaštitu utvrđenih prava i sloboda.

3. KONVENCIJE, REZOLUCIJE I DRUGI RELEVANTNI DOKUMENTI KOJI SE ODNOSU NA PRAVA SEOSKE ŽENE

Bosna i Hercegovina kao država potpisnica CEDAW Konvencije obavezna je podnositi UN CEDAW Komitetu Izvještaj o primjeni odredaba Konvencije, svake četiri godine, i uvijek kada to Komitet zatraži.

Izvještaj se sastoji iz dva dijela:

- I dio: osnovni podaci o BiH (demografski, ekonomski, politički sistem) - globalni okvir
- II dio: detaljan izvještaj o stvarnom stanju po oblastima, definisanim po članovima Konvencije (politički i javni život, učešće u radu međunarodnih organizacija, državljanstvo, obrazovanje, zapošljavanje, zdravstvena zaštita, privredni i društveni život, žene na selu, jednakost prava pred zakonom, bračni i porodični odnosi)

UN CEDAW

Brojni su zakoni, konvencije i rezolucije koje tretiraju društveno-ekonomski status seoske žene, a poseban član 14. UN CEDAW Konvencije o ukidanju svih oblika diskriminacije žena se upravo odnosi na unapređenje položaja žena na selu. BiH je kao potpisnica ove Konvencije u obavezi da radi na unaprjeđenju socio-ekonomske situacije za žene na selu, njihovog pristupa resursima, tržištu i informacijama, te pristupa osnovnoj infrastrukturi i javnim uslugama. U nastavku su predstavljeni posebni članovi Konvencije i Rezolucija koji tretiraju pitanja seoske žene.

čl.14 - Žene na selu

- Uzeti u obzir posebne probleme žena i ulogu u ekonomskom opstanku obitelji, uključujući neplaćeni rad i poduzeti mjere za primjenu CEDAW
- Poduzeti mjere za ukidanje diskriminacije žena na selu kako bi ravnopravno učestvovala i imale koristi od razvoja sela
- Učešće u izradi razvojnih planova na svim razinama
- Pristup odgovarajućim uslugama zdravstvene njege, uključujući reproduktivno zdravlje
- Direktna korist od programa socijalne zaštite
- Korištenje svih oblika obrazovanja i obuka, formalne i neformalne, uključujući opismenjavanje i poboljšanje tehničkih vještina
- Organiziranje solidarnih grupa i zadruga radi ravnopravnog pristupa ekonomskim mogućnostima putem zapošljavanja i samozapošljavanja
- Učešće u svim aktivnostima lokalne zajednice
- Pristup poljoprivrednim kreditima i zajmovima, tržnicama, odgovarajućim tehnologijama i ravnopravan tretman u zemljišnoj i agrarnoj reformi, kao i planovima za ponovno naseljavanje
- Odgovarajući uvjeti života-stanovanje, sanitarni uvjeti, električna energija, snabdijevanje vodom, promet i komunikacije

Rezolucije generalne skupštine

- Rezolucija 56/129 Unapređenje položaja žena u ruralnim oblastima (2001)
- Rezolucija 58/146 Unapređenje položaja žena u ruralnim oblastima (2003) -
- Rezolucija 62/136 Unapređenje položaja žena u ruralnim oblastima (2007)

Rezolucija 62/136 unapređenje položaja žene u ruralnim oblastima (2007)

1. Kreirati povoljnu klimu za poboljšanje položaja žena, osigurati uvažavanje njihovih potreba, prioritete i doprinosa, osigurati puno učešće u razvoju, provedbi i praćenju makroekonomskih politika, razvojnih politika, programa i strategija za iskorjenjivanje siromaštva
2. Raditi na političkom i ekonomskom osnaživanju, podržavati njihovo puno i ravnopravno učešće u donošenju odluka, pružati podršku kroz afirmativne akcije
3. Promovirati konsultiranje sa ženama i njihovo učešće, uključujući sve podgrupe isključenih kategorija žena na selu pri kreiranju politika ruralnog razvoja
4. Osigurati da se perspektiva i učešće žena uključi u hitnim intervencijama, uključujući prirodne katastrofe, humanitarnu pomoć i post-konfliktnu izgradnju
5. Ugraditi rodnu perspektivu u izradu, provođenje i praćenje i ocjenu razvojnih politika i programa, uključujući i budžetske politike
6. Poboljšati dostupnost ključne seoske infrastrukture i njeno korištenje: energija i saobraćaj, razvoj ljudskih resursa, voda, sanitarije, programi ishrane, obrazovanje, zdravlje - uključujući reproduktivno zdravlje i HIV/AIDS
7. Rješavati specifične potrebe za zdravstvenim uslugama, pristup najvišoj razini mogućig standarda zdravstvenih usluga
8. Izraditi i sprovesti nacionalne politike za zaštitu prava žena i djevojčica na selu, kreirati klimu koja neće tolerirati nasilje u obitelji, seksualno nasilje i sve druge oblike nasilja na temelju spola
9. Osigurati da se vodi računa o pravima starijih žena- pristup osnovnim socijalnim uslugama, ravnopravnom pristupu ekonomskim resursima i kontroli nad njima, pristup finansijskim uslugama, infrastrukturi,...
10. Izraditi specifične programe podrške za promoviranje ekonomskih vještina žena - bankarske, moderne trgovačke i finansijske procedure, posebno za ŽND
11. Mobilizirati resurse za poboljšan pristup postojećim štednim i kreditnim shemama
12. Veće mogućnosti za zapošljavanje i samozapošljavanje ugraditi u razvojne dokumente, naročito u sektorima van poljoprivrede
13. Poduzeti potrebne korake za priznavanje neplaćenog rada na farmi i izvan nje
14. Promovirati programe za usklađivanje radnih i obiteljskih obaveza i ohrabrivati muškarce da preuzimaju dio tereta "ekonomije brige"
15. Razmotriti usvajanje nacionalnih propisa za zaštitu znanja, inovacija i praksi žena u autohtonim i lokalnim zajednicama koje se odnose na tradicionalne lijekove, tehnologije, biodiverzitet,...
16. Razviti neophodnu gender statistiku, uključujući i izračunavanje neplaćenog rada
17. Izraditi i revidirati propise koji reguliraju privatno vlasništvo nad zemljom i imovinom, pravo na nasljeđivanje,...
18. Podržati rodno osviješten obrazovni sustav radi ukidanja stereotipa

4. RODNO ODGOVORNI BUDŽETI

Budžet nije samo tehnički dokument nego odražava način na koji vlada postavlja svoje prioritete te oblikuje i provodi svoje mjere. Uvidom u budžet može se lako procijeniti koliko je vlada sama po sebi demokratska, koliko su joj važni principi osnovnih ljudskih prava, koji su joj prioriteta, šta smatra osnovom i kako podržava razvoj. Budžet je stoga, pored drugih elemenata, jedan od pokazatelja ispunjavanja vladine obaveze da podržava ravnopravnost spolova¹.

Dakle, budžet je akt kojim Vlada na najbolji i najdirektniji način izražava svoju političku volju i postavlja prioritete u rješavanju određenih problema u društvu i ciljeva koji se trebaju postići. Budžetom se jasno definišu prihodi i rashodi budžetskih korisnika. Ti prihodi i rashodi se obično izražavaju u globalu, odnosno ne vodi se računa o krajnjim korisnicima/korisnicama. Ovakav način izrade budžeta pretpostavlja da su svi korisnici i korisnice jednaki u ostvarivanju svojih prava i dužnosti, da je društvo visoko demokratizirano i da ni u jednom njegovom segmentu ne postoji diskriminacija po bilo kojem osnovu, pa tako ni po osnovu spola. Od vlade zavisi da li će se određeni ciljevi tretirati kao prioritetni ili ne.

Pored vlade, kao inicijatori izrade rodno odgovornog budžeta se mogu pojaviti i svi drugi subjekti koji učestvuju u planiranju i izradi budžeta. U vezi s tim treba istaći da nijedno društvo niti država nije postigla tako visok nivo razvoja da je već sada prevazišlo sve probleme rodne diskriminacije.

Analizirajući kroz proteklih 15 godina rad vlada koje su kreirale gender osjetljive budžete, mogu se navesti prednosti koje bi mogla imati i Bosna i Hercegovina ukoliko se vlade na svim nivoima opredjele za usvajanje principa rodne ravnopravnosti²:

- Uvođenjem gender komponente, kao jednog od stubova samoodrživog razvoja, u budžete vladinih institucija, direktno se utiče na njegovu kvalitetu;
- Gender osjetljivi budžeti osiguravaju uvažavanje potreba i interesa pojedinaca iz različitih socijalnih grupa;
- Prihvatanjem principa gender odgovornog budžetiranja na najvišem nivou, omogućava se širenje gender svjesnosti u procesu kreiranja politika i budžeta svih institucija;
- U proces kreiranja rodno odgovornih budžeta uključuju se svi zainteresirani građani;
- Rodno odgovorni budžeti osiguravaju potpunu implementaciju zakona i politika koji su usaglašeni sa Zakonom o ravnopravnosti spolova, odnosno, sve Programe i mjere koje iz njega proizilaze, kao i Planove i Akcije po preuzetim konvencijama i deklaracijama koje su sastavni dio naših ustava, a koje se odnose na rodnu jednakost i ravnopravnost;
- Kreiranje rodno odgovornih budžeta omogućava jednakopravno sudjelovanje muškaraca i žena u procesu pripreme i realizacije.
- Rodno odgovorni budžeti obezbjeđuju jasne indikatore za mjerenje očekivanih efekata na oba spola
- Rodno odgovorni budžet povećava efikasnost osiguranjem sredstava za one koji to najviše trebaju jer uvažava potrebe krajnjih korisnika budžeta
- Proces rodno odgovornog budžetiranja osigurava indikatore za efikasno praćenje realizacije budžeta, i obezbjeđuje informacije o krajnjim korisnicima sredstava
- Rodno odgovorni budžeti u procesu kreiranja i implementacije vode ka poboljšanju transparentnosti i odgovornosti te u krajnjem cilju, smanjenju korupcije.

¹Gender odgovorno budžetiranje, Vesta, 2010

²Gender osjetljivi budžeti kao mogućnost za smanjenje siromaštva u BiH, Gender centar FBiH, 2005

Proces rodno rodno odgovorno budžetiranje

Proces rodnog budžetiranja podrazumijeva rodnu analizu budžeta, uključivanje rodnog aspekta na svim nivoima budžetskog procesa i restrukturiranje prihoda i rashoda na način koji doprinosi rodnoj jednakosti. Rodno odgovorno budžetiranje pomaže vladama da odaberu najbolji put za implementaciju budžeta na način da se ostvari jednakopravno sudjelovanje spolova u kreiranju i implementaciji budžeta.

Rodno odgovoran budžet u sebi identifikuje i podržava potrebe i interese svih svojih građana i građanki. Rodno odgovorno budžetiranje je i strateški pristup kojim se pomoću alokacije sredstava za sprovođenje politika, mjera i programa, može unaprijediti rodna ravnopravnost i podstaći višestruki potencijali žena i muškaraca u korist razvoja i poboljšanja kvaliteta svakodnevnog života. Proces omogućava odgovor na pitanje da li muškarci i žene u lokalnoj zajednici imaju jednak pristup budžetskim sredstvima i da li imaju jednake koristi od upotrebe resursa.

5. TRI OSNOVNA KORAKA ZA UVOĐENJE RODNO ODGOVORNOG BUDŽETIRANJA

Rodno odgovorno budžetiranje obuhvata tri jasno određena osnovna koraka pomoću kojih se predlažu alokacije sredstava unutar javnih budžeta, a u cilju postizanja i unaprjeđenja rodne ravnopravnosti³.

Prvi korak: Planiranje rodno odgovornog budžetiranja i prikupljanje podataka

Drugi korak: Rodna analiza sa zaključcima i preporukama

Treći korak: Uvođenje rodno odgovorne politike u budžetske procese putem lobiranja za usvajanje ranije formuliranih preporuka i monitoring

PRVI KORAK: Planiranje rodno odgovornog budžetiranja i prikupljanje podataka

Prvi korak je koristan zbog samog upoznavanja sa budžetom, razumjevanja procesa u kojem nastaje budžet, njegovog kreiranja, usvajanja i utvrđivanja te prepoznavanja dokumenta koji su ključni za analizu. U ovom koraku definiše se cilj analize i njegov značaj te na koji način će se koristiti rezultati analize. Iz rodne perspektive analiza može pokazati:

- Mjeru u kojoj je budžet zadovoljio potrebe korisnika, odnosno na koji način je budžet uvažio različite potrebe i uloge, oba spola, i doprinio nivou zadovoljstva krajnjih korisnika
- Izazove i prepreke s kojima se suočavaju osobe iz ciljne grupe koje nisu uspjele dobiti pristup uslugama;
- Mjeru u kojoj je budžet umanjio, pogoršao ili ostavio nepromijenjenom neravnopravnost spolova;
- Odnos - a češće i nedostatak odnosa - između deklarativnih politika - posebno politika vezanih za ravnopravnost spolova - i odluka vezanih za budžet, te razloge zbog kojih budžet mora uzeti u obzir različit omjer sudjelovanja žena i muškaraca u ekonomiji.

Ključne faze u ovom koraku su:

- Upoznavati se sa budžetskim procesom,

³Praktičan alat za rodno odgovorno budžetiranje u tri koraka, Aleksandra Vladislavljević, 2011

- Odrediti polja analize,
- Definirati važnost i značaj analize,
- Odrediti kako će se koristiti rezultati analize,
- Odrediti predmet analize i ciljeve,
- Definirati plan prikupljanja podataka i određivanje izvora podataka,
- Mapiranje ključnih aktera i određivanje odnosa prema njima.

Praćenje i analiziranje budžeta kontinuirano je aktivnost i traje tokom cijele godine. Ukoliko analiziramo budžet za prethodnu godinu, onda se s obzirom na budžetski kalendar i mogućnost dolaska do podataka, preporučuje sljedeći kalendar za aktivnosti: Najveći uticaj možemo postići ako prijedloge za promjene budžetskih stavki dostavimo prije nego što budžetski korisnici sačine inicijalne prijedloge.

DRUGI KORAK - Rodna analiza budžeta, zaključci i preporuke

Restruktuiranje budžeta uključivanjem rodni pitanja cilj je drugog koraka. Ako se analizom ustanovi da budžetska sredstva nisu srazmjerno raspodijeljena na spolove, potrebno je odgovoriti restrukturiranjem budžeta. Rodna analiza je preispitivanje vladinih politika i programa na strani kako rashoda tako i prihoda, sa stanovišta njihovog uticaja na muškarce i žene, dječake i djevojčice, kao i različite grupe muškaraca i žena – po etničkoj pripadnosti, starosnoj dobi, primanjima, itd.). Rodna analiza služi da postavimo bolju dijagnozu, definišemo razumna očekivanja i preciznije formulišemo teoriju na kojoj će se zasnivati programi.

Kako bi mogli da izvršimo rodnu analizu budžeta moramo da poznamo ili da uključimo one koji poznaju aspekt rodne ravnopravnosti u izabranoj oblasti. Rodno odgovorno budžetiranje nije prije svega pitanje raspodjele sredstava već i zadovoljenja potreba žena i muškaraca s obzirom na aspekt rodne ravnopravnosti. Rodno odgovoran budžet znači prikupljanje sklopova znanja i informacija koji se inače ne istražuju zajedno⁴.

Poznavanje ciljne grupe

- Kakav je profil ciljne grupe za koju se planira program? Može li se ciljna grupa opisati u odnosu na spol, dob, etničko porijeklo/rasu, stepen invaliditeta, građanski status i geografski položaj?
- Podudara li se profil korisnika s profilom ciljne grupe?
- Ako se ne podudara, do koga se u ciljnoj grupi ne dopire?
- Zašto se ne dopire do nekih pripadnika i pripadnica ciljne grupe?
- Koliki je postotak ciljne grupe obuhvaćen programom?

Budžetska pozicija

- Da li su sva sredstva namijenjena ovome programu potrošena? Ako nisu, koji je postotak neiskorištenosti?
- Da li su sredstva bila dovoljna za veličinu ciljne grupe? (Pogledajte koliki je postotak ciljne grupe obuhvaćen.)
- Da li su se namjenska sredstva povećala ili smanjila tokom razdoblja od nekoliko godina?
- Kakva je priroda dodijeljenih sredstava u smislu temeljnog finansiranja, vremenski ograničenog, godišnjeg itd.?
- Kakva su ograničenja vezana za finansiranje?
- Ko donosi odluke vezane za promjene u korištenju sredstava i ko može uticati na te

⁴Elson, Diane (2002): Gender - responsive budget initiatives

odluke?

Usklađivanje politika s izdacima

- Koji su ciljevi vezani uz ovu poziciju finansiranja?
- Kakvi kratkoročni ciljevi i pokazatelji postoje za utvrđivanje mjere u kojoj su ciljevi postignuti?
- Na koji se način ovaj program može primijeniti u sklopu državne politike za ravnopravnost spolova?

Da li je u odnosu na ovaj program provedena procjena uticaja na spolove?

- Postoje li sistemi za praćenje uticaja ovog programa na spolove?

Analize budžeta koje radimo trebalo bi da rezultiraju konkretnim i praktičnim preporukama. Potrebno je izraditi kvalitetne preporuke kako bio organizacija mogla uspješno da lobira za izmjene u slijedećoj budžetskoj godini. Preporuke bi trebalo da budu rodnoosjetljive, konkretne i mjerljive i da obuhvata šta treba da se radi i zašto, ko to treba da uradi i kako, tj. na koji način da se to sprovede⁵.

TREĆI KORAK - Uvođenje rodno odgovorne politike u budžetske procese i lobiranje za usvajanje preporuka i monitoring realizacije.

Rodno osjetljiv budžet se ne odnosi samo na sadržaj budžeta. On također obuhvata procese uključene u izradu budžeta. Riječ je o načinu na koji se donose odluke o budžetu; o tome ko donosi odluke i ko utiče na odluke te o tome čiji se uticaj osporava. Promicanje ravnopravnosti spolova uključuje potrebu za promjenom sistema i procesa za koje se dokazalo da podupiru ili (nenamjerno) promiču neravnopravnost spolova. Sistem koji za sebe tvrdi da je rodno neutralan, a u kojem zapravo vlada rodna neosjetljivost te je u opasnosti da postane rodno pristran, mora se promijeniti i postati rodno osjetljiv i rodno odgovoran. To je posao trećeg koraka - prodiranje u sve glavne tokove - i to je ono što treba učiniti da trud uloženi u prvom i drugom koraku ne ostane samo jednokratna vježba. Uvođenje rodno osviještene politike nije jednokratna vježba. Uvođenje rodno osjetljivog budžeta zahtijeva stalno zalaganje za razumijevanje roda, što uključuje analize i konsultacije, lobiranje za preporuke i njihov monitoring.

Primjeri mogućih aktivnosti lobiranja su direktna komunikacija sa donosiocima odluka (slanje dopisa, okrugli stolovi, prezentacije, sastanci), uključivanje javnosti i pritisak medija (kampanje, press konferencije i sl.) Potrebno je izabrati ono što se može sprovesti i što će imati uticaja i proizvesti željenu promjenu. Monitoring preporuka služi nam da prije svega pratimo svoje aktivnosti i da utvrdimo šta se događa sa preporukama nastalim kao rezultat rodne analize. Takođe, služi da bi se ocijenilo koliko imamo pri lobiranju, što pomaže da revidiramo pristup ili unaprijedimo neki segment sopstvenog rada.

Monitoringom se prati:

- Da li se i na koji način realizuju preporuke koje su usvojene na osnovu rodne analize,
- Realizaciju budžetske stavke za koju smo radili rodnu analizu, uz analizu efekata realizovanih preporuka

U kontekstu širih ciljeva, rodno odgovorno budžetiranje treba osigurati uključivanje glasova i žena i muškaraca na svim nivoima u proces pripreme budžeta kao i to da sadržaj budžeta reflektira ciljeve ravnopravnosti spolova na način na koji su alocirani fondovi i generisani prihodi. Pri izradi rodno odgovornog budžeta treba uvijek imati na umu da se takav budžet

⁵Praktičan alat za rodno odgovorno budžetiranje u tri koraka, Aleksandra Vladislavljević, 2011

izrađuje u pravcu kvalitetnijih sektorskih politika i to zbog ostvarivanja osnovnih ciljeva. U principu rodno odgovorno budžetiranje donosiocima odluka na svim nivoima vlasti omogućuje:

- Promovisanje politika rodne ravnopravnosti i jednakih mogućnosti
- Efikasnije trošenje budžetskog novca
- Javnost rada i učešće kroz demokratizaciju budžetskog procesa kao i politike budžeta u cjelini
- Odgovornost,
- Doprinos socio - ekonomskom razvoju,
- Efikasnost i efektivnost u ostvarivanju ciljeva političkih strategija,
- Dobro upravljanje u cilju ravnopravnije i pravednije raspodjele resursa,
- Usklađivanje s politikama i preporukama EU, kao i sa preporukama UN-a

6. RODNA ANALIZA BUDŽETA U BIH

U Bosni i Hercegovini budžeti se kreiraju prema Zakonu o budžetu i imaju svoj zakonom definiran vremenski okvir pripreme, usvajanja i implementacije. U svim analizama koje su do sada napravljene, a vezane su za analizu pripreme, donošenja i implementacije budžeta, konstatovano je da je veliki problem što u BiH ne postoje rodno osjetljivi razvojni programi koji su bazirani na gender osjetljivoj socio-ekonomskoj analizi⁶.

Drugi vidljiv problem je što se na mjestima donošenja odluka po pitanju pripreme, donošenja i implementacije budžeta ne nalaze ravnomjerno zastupljene žene i muškarci. Dakle, ne postoji realna slika o stvarnim potrebama na terenu, bazirana na jednakim mogućnostima.

Pet osnovnih koraka za analizu budžeta sa gender aspekta u BiH:

- Opisati situaciju žena i muškaraca, djevojčica i dječaka (i drugih različitih podgrupa) u sektoru;
- Provjeriti da li je politika gender senzitivna (zakoni, podzakonski akti, itd. i njihova usklađenost sa Zakonom o ravnopravnosti spolova u BiH);
- Provjeriti da li je dovoljno sredstava odvojeno u budžetu kako bi se implementirala gender senzitivna politika;
- Provjeriti da li su sredstva potrošena kako je i planirano;
- Istražiti uticaj politika i troškova (analiza efekata).

Instrumenti za provođenje gender analize budžeta:

- Procjena gender senzitivne politike (kvalitativne i kvantitativne politike);
- Analiza korisnika (čuti glas građanina, postojećih i potencijalnih korisnika);
- Analiza pojave na osnovu gender razdvojenih javnih troškova (cijena pojedine usluge x broj datih usluga za žene i muškarce);
- Analiza uticaja budžeta u odnosu na vremensku distancu;
- Okvir za gender svjesne srednjoročne ekonomske politike;
- Izjava o gender senzitivnom budžetu.

Instrumenti koji se koriste

- Zakon o ravnopravnosti spolova;
- Zakon o proračunima / budžetima;
- Planovi i mjere izvršnih vlasti;
- Gender mehanizmi;
- Komisije u parlamentima / gender i resorne komisije.

⁶Gender osjetljivi budžeti kao mogućnost za smanjenje siromaštva u BiH – Gender centar FBiH, 2005

Metodologija koja se koristi i pitanja koja se postavljaju

Ovdje je ponuđen pregled metodoloških koraka u analizi, kao i set osnovnih pitanja za provjeru, koja se mogu dopunjavati u skladu sa specifičnostima svakog nivoa vlasti. Ovakva analiza bi trebala biti obavezno priložena uz izvještaje o radu i izvještaje o izvršenju budžeta. Korištenjem instrumenata, a prema datoj metodologiji putem nekoliko koraka potrebno je proći kroz provjeru tražeći odgovore na pitanja:

Analiza propisa

- Da li je politika gender senzitivna?

(Istražujemo da li odgovorne službe, institucije i pojedinci imaju saznanja o Zakonu o ravnopravnosti spolova i da li je otpočela primjena? Da li su propisi koji uređuju određena prava usaglašeni sa odredbama Zakona o ravnopravnosti spolova?)

Analiza faktičkog stanja određenih oblasti

- Da li su statistike i evidencije razvrstane po spolovima, kako se vode?

(Provjeravamo na bazi kojih evidencija organi uprave utvrđuju potrebe za finansiranjem određenih zakonskih prava, da li postoje odvojene statistike sa utvrđenim specifičnim potrebama za žene i muškarce)

Analiza budžeta

- Ima li dovoljno sredstava za realizaciju zakonskih prava i da li se namjenski troše?

(Da li planovi budžeta sadrže finansijska sredstva u dovoljnom obimu; da li je plan zasnovan na gender senzitivnim strukturalnim podacima; da li planirana sredstva imaju posebne pozicije za programe koji popravljaju stanje gender ravnoteže, kakva su obrazloženja kod predlaganja budžeta?)

- Kako utiču politike i troškovi međusobno?

(Ovdje je bitno prepoznati poslovnu politiku budžetskog korisnika, strukturu troškova uprave i stvarnih troškova vezano za aktivnosti i projekte prema krajnjim korisnicima, prioritete u izvršavanju budžeta, koliko je budžet usmjeren na stvaranje balansa između zakonskih rješenja, ekonomske moći, te da li građani – korisnici određenog prava imaju mogućnost uticati na procese)

Analiza izvještaja o izvršenju budžeta

- Da li postoji približan trend izvršenja po svim planiranim pozicijama?

(Ovdje posmatramo procenite izvršenja i dinamiku u okviru budžetske godine i prepoznamo prioritetnu poslovnu politiku, a na osnovu trendova cijelog budžeta).

Analiza efekata izvršavanja zakona i drugih akata

- Da li se vrše analize efekata zakona njihovom primjenom kroz budžet?

(Ovdje se fokusiramo na kvalitativne analize, koji su indikatori za ocjenu mjerljivih efekata, koliko korisnici zakonskih prava imaju koristi u kom obimu, strukturi i dinamici u namjeri da se ova analiza tipizira kao obavezna uz izvještaje o radu i izvještaje o izvršenju budžeta).

Analiza korisnika zakonskih prava

(Provjeravamo da li se uopšte vrši analiza korisnika i na koji način se utvrđuju specifične potrebe, za koje kategorije, kako se vrši istraživanje, koliko se usaglašavaju planovi i mjere organa uprave u odnosu na takve podatke o potrebama korisnika). Nakon ovakve analize moguće je utvrditi preporuke za usaglašavanje propisa, za specifične postupke i radnje koje će organ uprave, odnosno vlasti provoditi kod izvršavanja zakona, koja su mjesta, kada i ko može djelovati da bi se otpočelo sa praksom gender senzitivnih budžeta, transparentnih budžeta donesenih u partnerstvu vlasti i građana.

Primjer Federalnog Ministarstva Poljoprivrede, Vodoprivrede i Šumarstva (FMPVŠ) i aktivnosti podrške Gender centra FBiH

Vlada Federacije BiH podržava napore u koordinaciji aktivnosti na uvođenju GOB-a u budžetski proces Federacije BiH, jer prepoznaju one potrebe i afirmiraju projekte i programe koji optimalno i istodobno realiziraju ekonomske, političke i društvene ciljeve: povećanje ekonomske učinkovitosti, ubrzanje razvitka društva u cjelini, uz smanjenje gender nejednakosti.

Donošenjem Akcionog Plana Gender Odgovornog Budžetiranja F BiH 2010-2012., Vlada Federacije BiH iskazuje svoju spremnost da u oblast reforme javnih finansija uvede i potrebne promjene u skladu sa zahtjevima gender odgovornih budžeta. Na ovaj će se način stvoriti temelji za izgradnju specifičnog modela za Federaciju BiH, na način da međunarodna praksa i stečena iskustva, kao i preporuke Vijeća Europe budu primijenjena na način koji je adekvatan našem budžetskom procesu i postojećoj reformi javnih finansija.

Dugoročni strateški cilj u oblasti uvođenja gender odgovornih budžeta u Federaciji BiH je:

«Gender odgovorni budžeti na svim razinama vlasti u Federaciji BiH se u svim fazama budžetskog procesa pripremaju, razmatraju, usvajaju i izvršavaju na temelju propisa koji sadrže zahtjeve gender odgovornih budžeta, sukladno okvirima programskih budžeta utemeljenih na rezultatima.

Primjer Federalnog Ministarstva Poljoprivrede, Vodoprivrede i Šumarstva (FMPVŠ) i aktivnosti podrške Gender centra FBiH

- U Program rada Vlade F BiH i Plan rada FMPVŠ u 2012.g. u prioritet stavljen rad na izmjenama i dopunama Zakona o poljoprivredi, Zakona o novčanim podrškama i rad na izradi nove srednjoročne strategije sa akcionim planom
- Redovna gender analiza korisnika novčane podrške će biti prezentirana u Zelenom izvještaju
- Radi se gender analiza pokazatelja iz registara (evidencija) koje se vode u FMPVŠ (uključuje spol, dob, preko 65.g., umirovljenici, prema radnoj aktivnosti- isključiva, pretežna, dodatna djelatnost)

Gender analiza je pokazala, da je u odnosu na ranije, povećan broj žena koje su upisane kao nositeljice obiteljskih poljoprivrednih gazdinstava, te je ustanovljeno da je povećan i broj žena koje su upisane u određenim poljoprivrednim gazdinstvima

FMPVŠ - programske tabele u budžetskom zahtjevu - Instrukcije 1 - 2012

Naziv programa: Poljoprivreda

Rukovoditelji programa: 2M i 1Ž

Pravno uporište: sektorski propisi i Zakon o ravnopravnosti spolova BiH

Ocjena uticaja na ravnopravnost spolova: "Ovaj program je imao utjecaja na ravnopravnost spolova, s tim što do sada ovaj uticaj nije sistematski razmatran, niti su preduzimate odgovarajuće mjere kako bi se podržala ravnopravnost spolova. Dosadašnja politika poticaja za poljoprivredu i ruralni razvoj nije uzimala u obzir različite potrebe žena i muškaraca i činjenicu da su muškarci većinom vlasnici gazdinstava. To je na neki način samo produbljivalo nejednakost između spolova koja u ovoj oblasti postoji. Kao posljedicu navede politike imamo slijedeće implikacije: ženska populacija nije tretirana sukladno modelu koji se primjenjuje u okviru CAP-a, nema dodatnog bodovanja u okviru rangiranja projekata, nema dodjele dodatnog iznosa javnih sredstava po osnovi spola što nije doprinijelo ispunjavanju obaveza iz Zakona o ravnopravnosti spolova u BiH."

Planirani budžetski indikatori: stopa uvećanja učešća žena 1,5% (2013), 2,3% (2014), 2,85% (2015); broj privatnih radnji u vlasništvu žena 350 (2013), 470 (2014), 720 (2015)

(Izvor: Gender centar Federacije BiH)

7. ŽENE I RURALNI RAZVOJ U EUROPI

Od početka historije, proizvodne aktivnosti žena su uglavnom bile usmjerene na održavanje i rast porodice i njihovih neposrednih zajednica. Važan dio tih aktivnosti je usmjeren na sferu domaćinstva gdje se proizvode dobra. Žene su nosile održavanje i obnavljanje domaćinstva ulažući u njega svoj rad, vrijeme i vještine. Rad žena u domaćinstvu nije bio shvatan onim što zapravo jeste, već je viđen kao neodvojiv dio ženine 'vrline'. A upravo ta 'vrlina' je od suštinske važnosti za porodicu i ključ dobrobiti društva.

Zemljišni posjed bez žene je nezamisliv. Ipak, rad na farmi je skoro uvijek bio shvatan kao nastavak kućnog posla i prihvaćen kao dio ženinih 'prirodnih' aktivnosti. Kao što je rečeno, proizvodnja i srodstvo su blisko vezani u pred-kapitalističkim društvima i poljoprivredne dužnosti su integralni dio domaćinstva.

U skorije vrijeme, EU donosioci odluka su iskazali interes za pitanja vezana za ženin doprinos i prisustvo u poljoprivredi. Seoska žena ima krucijalnu ulogu u poljoprivredi obzirom na njenu sposobnost da zadovolji poljoprivrednu multifunkcionalnost koju ističu i promovišu EU politike i programi ruralnog razvoja. Proizvodnja usmjerena na kvalitetu i sigurnosti hrane, rad u porodici i sposobnost usklađivanja radnih i porodičnih obaveza su jasni primjeri te multifunkcionalnosti.

Ženin doprinos poljoprivredi je fundamentalan za socio-ekonomski razvoj ruralnih područja. Žene su uključene u poljoprivredu i poljoprivredno domaćinstvo na različite načine, kao ženske 'glave domaćinstva', suvlasnici, radnici, uposlenici, ali njihov doprinos, iako značajan za razvoj domaćinstva i zajednice i dalje ostaje neprimjećen i žene ostaju prilično isključene u

procesima donošenja odluka. Štoviše, mnoge od njih ostaju bez primanja, jer se njihov rad smatra sastavnim dijelom porodičnog posla/ prihoda. Ovo je dijelom zbog njihove višestruke uloge i opterećenosti poslom, ali i zbog ukorijenjenih tradicionalnih pogleda i podjela na ženske i muške uloge u društvu. Brak u poljoprivrednom sektoru znači efektivno uključivanje žene u poljoprivredu bez njenog zvaničinog prepoznavanja kao poljoprivrednog radnika ili menadžera farme.

Starenje seoske populacije je još jedan faktor koji treba uzeti u obzir, zbog kojeg je osnovni prioritet ohrabriti mlade žene da daju doprinos poljoprivrednom sektoru. U tom pogledu, institucije vlasti trebaju uvesti efektivne mjere podrške i razvoja ženskog poduzetništva kroz ohrabrivanje žena da se upuste u žensko poduzetništvo i dobiju efikasne alate za unaprjeđenje farme i njene produktivnosti i profitabilnosti. Ruralni razvoj podrazumjeva širenje u druge sektore, razvijanje alternativnih aktivnosti u cilju kreiranja novih poslova/ mogućnosti uposlenja za mlade žene koje bi u protivnom najvjerovatnije tragale za mogućnostima napuštanja sela.

Razvoj agro-turizma, u okviru kojeg su i domaća proizvodnja hrane ili aktivnosti unaprjeđenje okoliša, demonstriraju sposobnost žena da značajno doprinesu diverzifikaciji ruralnih područja i konsolidiraju europski model multifunkcionalne poljoprivrede.

U ovom kontekstu, sve usluge usmjerene podršci ženskog poduzetništva su od ključne važnosti, uključujući bolji pristup informacijama, treninge i adekvatnu profesionalnu pre-kvalifikaciju. Ali, kako bi dobile profesionalne vještine koje trebaju, žene trebaju odvojiti vrijeme za edukaciju, za koju u poljoprivrednom sektoru, zbog brojnih obaveza u porodici i domaćinstvu, one većinom nemaju prostora. Kao što je već rečeno, usklađivanje radnih i porodičnih obaveza je vrlo staro pitanje koje je danas među 'top' temama u svim ekonomskim sektorima, naročito poljoprivredi, gdje ono predstavlja jednu od najvećih prepreka većem angažmanu žena u menadžerskim poslovima.

8. EU POLITIKE PODRŠKE RURALNOM RAZVOJU I EKONOMSKOM JAČANJU SEOSKE ŽENE I BIH INSTITUCIONALNE INICIJATIVE

U posljednjim godinama EU donosioci politika su posebno zainteresirani za pitanja koja se tiču doprinosa žena poljoprivredi i ruralnom razvoju. Politika ruralnog razvoja sve je važniji dio Zajedničke poljoprivredne politike (CAP). Ona promovira održivi razvoj u europskim ruralnim područjima, a uključuje ekonomska, socijalna i ekološka pitanja. Akcenat se stavlja i na jačanje i unaprjeđenje položaja i uloge žene na selu.

Politika ruralnog razvoja u EU se u razdoblju 2007. - 2013. usmjerava na tri glavna cilja:

- povećanje konkurentnosti poljoprivrede i šumarstva,
- poboljšanje stanja okoliša i krajolika,
- poboljšanje kvalitete života u ruralnim područjima i podupiranje diversifikacije ruralnog gospodarstva.

Lokalni nivo i ruralna područja danas su u Europi prepoznata kao bitan element od kojega uveliko zavisi identitet, integritet, razvojne perspektive, stabilnost i sigurnost svake države. Europska unija intenzivno ulaže u sve aspekte lokalnog-ruralnog razvoja, s ciljem približavanja života u urbanim i ruralnim sredinama, te očuvanja integralnog razvoja ruralnih prostora i njihovih vrijednosti.

Ruralni razvoj i institucionalni okvir u BiH i usklađivanja sa EU regulativnom

Državni operativni program za poljoprivredu, prehranu i ruralni razvoj BiH (2008-2011.), predstavlja detaljni akcioni plan za implementaciju Strateškog plana harmonizacije poljoprivrede, prehrane i ruralnog razvoja BiH. Program osigurava platformu i okvir za postepenu harmonizaciju politika, programa, zakona, sistema i službi unutar BiH, kao i harmonizaciju sa EU, te uspostavljanje osnovnih temelja za dobivanje sredstava iz fondova EU namijenjenih za ruralni razvoj. Šesta od ukupno šest prioriternih područja i mjera se odnosi na - Diversifikaciju ruralnih aktivnosti i poboljšanje kvaliteta života u ruralnim područjima.

Raznolikost / Diversifikacija pored klasične poljoprivredne proizvodnje prepoznaje niz različitih servisa, utiče na okoliš i sistem socijalnih i kulturnih vrijednosti, kao i na ukupan ekonomski rast. Raznolikost podrazumijeva ponudu koja osigurava dodanu vrijednost kao što su npr.; vrtići za djecu, turistički i uslužni servisi, didaktičke farme, direktni marketing poljoprivrednih proizvoda kroz otvaranje prodajnih objekata uz samu farmu, uzgoj cvijeća i sl.

Stavovi o položaju seoske žene u Federaciji BiH

Udruženje VESTA je provelo istraživanje o stanju, potrebama i mogućnostima za poboljšanje položaja seoske žene u okviru projekta „Socio-ekonomsko jačanje položaja seoske žene kroz aktivno učešće u lokalnim razvojnim planovima”.

Istraživanje se temelji na provedenim anketama i radionicama sa ukupno 450 žena sa područja 17 općina u 37 seoskih mjesnih zajednica u Federaciji BiH. Rezultati istraživanja ukazuju na visok nivo nezadovoljstva vrednovanjem uloge seoske žene po tvrdnjama oko čak 80% ispitanica.

Provedeno istraživanje i razgovori sa seoskim ženama su ukazali na brojne probleme od kojih su naročito prisutni otežan pristupu institucijama podrška, resursima, informativno-savjetodavnoj podršci, dok tradicionalni stereotipi i barijere ograničavaju značajniji angažman seoske žene u društveno-ekonomski procesima. Porodični koncept bavljenja poljoprivredom uključuje neplaćeni rad žena, a nedovoljna društvena uključenost u rješavanje zajedničkih problema ostavlja seosku ženu prilično izoliranu u procesima donošenja odluka.

Istraživanje ukazuje na ohrabrujuću činjenicu da je čak 59,56%(268) ispitanica potvrdilo da pokretanje malih biznis inicijativa (kroz proizvodnju zdrave hrane, ljekovitog bilja, seoski turizam, plasteničku proizvodnju, uzgoj cvijeća, domaću radinost i sl.) može doprinijeti boljem ekonomskom položaju seoske žene. Pri tome je 26,00% (117) i onih ispitanica koje tvrde da je to moguće u određenoj mjeri. Nasuprot ovim nalazima 6% (27) ispitanica ukazuje da je to moguće ali u vrlo ograničenoj mjeri, da to nije moguće smatra samo 1.11% (5), a 7,33% (33) je navelo da ne zna odgovor na ovo pitanje.

Značajan procenat od 85.56% ispitanica je potvrdilo da pokretanje malih biznis inicijativa može u velikoj ili zadovoljavajućoj mjeri doprinijeti boljem ekonomskom položaju seoske žene, što je ohrabrujuće visok procenat koji upućuje na potrebu razvoja programa podrške usmjerenih na unaprjeđenje ekonomskog položaja seoske žene kroz divezifikaciju proizvoda i usluga koje žena na selu uz potrebnu podršku može i osigurati. Stoga edukativna podrška i finansijski poticaji razvoju poljoprivrednih ali i uslužnih malih biznisa mogu biti jedan od ključnih generatora unaprjeđenja ekonomskog položaja seoske žene i revitalizacije i razvoja ruralnih područja.

Seoska žena je još uvijek značajno izolirana i diskriminirana u uživanju svojih prava. Ohrabrujući su pozitivni primjeri podrške ekonomskom osnaženju seoske žene i organizovanim oblicima djelovanja. Analiza rezultata istraživanja vezana za spremnost ispitanica da se uključe u rad udruženja žena, formiranje solidarnih grupa ili sličnih oblika organizovanja u cilju boljeg predstavljanja interesa i potreba žena, ukazala je na pozitivan odnos žena prema ovakvom vidu djelovanja. Ukupno 84.66% ispitanica su potvrdile spremnost da se uključe u rad udruženja žena, formiranje solidarnih grupa ili sličnih oblika organizovanja u cilju boljeg predstavljanja interesa i potreba žena.

Na osnovu odgovora kao i iskaza samih ispitanica pozdravljaju se projekti koji bi podržali organizovano djelovanje žena, jer su rijetke zajednice u kojim će se žene samoorganizovati bez inicijalne vanjske podrške.

Pozitivni primjer organizovanog djelovanja i inicijalne podrške ekonomskom osnaženju seoske žene čije je djelovanje predstavljeno u dokumentarnom filmu „Za bolje sutra seoske žene“, koji je produciran u okviru projekta „Socio - ekonomsko jačanje položaja seoske žene kroz aktivno učešće u lokalnim razvojnim planovima“ su prikazani kroz rad nekoliko udruženja na području Tuzlanskog kantona.

- Udruženje „Gračaničko keranje“ Gračanica osnovano i registrovano 2006. g, sa osnovnim ciljem afirmacije i zaštite tradicionalnog ručnog rada „keranje“ i drugih tradicionalnih ručnih radova kao kulturnog naslijeđa sa područja Općine Gračanica. Udruženje Gračaničko keranje okuplja žene sa područja općine Gračanica koje njeguju tradicionalne ručne radove i kroz prodajne, sajamske i druge manifestacije promovišu vrijednost ručnih radova i podržavaju ekonomsko jačanje žene. Udruženje je u prethodnom periodu zaštitilo brend tradicionalne kere.

“Okupili smo vrijedne žene koje su negovale baštinu keranja i osnovali Udruženje koje prenosi znanje drugima kako kera ne bi bila zaboravljena. Mi smo dobro organizovano udruženje, koje se brine o svojim članicama, koje omogućava sticanje prihoda članicama kroz plasman tradicionalne kere za koju postoji interes kupaca i u zemlji i u dijaspori. Žene u ruralnim područjima imaju vrlo ograničene mogućnosti sticanja prihoda. Formiranje udruženja jedan je od mogućih odgovora za rješavanje problema u životu seoske žene. Udruženja pomažu ženama da se okupi ona vrijednost koja je bitna na selu. Žene na selu su jako vrijedne, afirmativne i njima se treba posebno posvetiti. Uz porodicu o kojoj brinu, one se bave i proizvodnjom hrane, što je izuzetno važna uloga žene na selu. Udruženje osigurava i druge sadržaje koji su bitni za uključenje žena u društvene tokove i organizovano djelovanje. Moramo stvoriti ambijent u kojem ćemo raditi, kako bi stvorili rezultate koji će kasnije biti vrednovani, a to možemo jedino uz pomoć lokalne zajednice, kantonalnih, entitetskih i državnih vlasti” (Izjava Azemine Ahmedbegović, predsjednice Udruženja "Gračaničko keranje").

- Takođe, Udruženja poljoprivrednika, poljoprivrednih inženjera i tehničara Gračanica podržava organizovano djelovanje poljoprivrednih proizvođača i stvaranje uvjeta za razvoj ruralnih zajednica. Između ostalih programskih aktivnosti udruženje osigurava i pretpostavke za ekonomsko jačanje položaja seoske žene.

"Udruženje poljoprivrednika, poljoprivrednih inženjera i tehničara općine Gračanica trenutno broji 250 aktivnih članova. Od 250 članova jako je bitno istaknuti da imamo strašno mali procenat žena. Razlog je vrlo jednostavan, žene na selu su u podređenom položaju u odnosu na muškarce. Prije svega, nisu nosioci vlasništva u poljoprivrednom zemljištu,

nisuravnopravne u donošenju odluka o načinu organizovanja poljoprivredne proizvodnje i na poljoprivrednom gazdinstvu, kao i o vrstama ulaganja u poljoprivredno gazdinstvo. Iz tog razloga u protekloj godini Udruženje je pored ostalih redovnih aktivnosti pokrenulo aktivnosti u oblasti socio-ekonomskog jačanja seoske žene. To smo pokušali odraditi kroz projekte, kao što je projekt "Prerada voća, povrća i šumskih plodova" koje smo realizovali u saradnji sa Ministarstvom poljoprivrede TK. Okupili smo jednu grupu žena u MZ Lukavica koja je najudaljenija mjesna zajednica u općini Gračanica i gdje imamo jako veliki procent nezaposlenosti mladih žena koje se nalaze na Birou za zapošljavanje. To su žene koje su završile srednju školu, međutim radi udaljenosti nisu uspjele da nađu redovan posao. Znači, kroz ovaj projekt smo pokušali da na njihovim poljoprivrednim gazdinstvima otvorimo radna mjesta za njih. Pored teoretske edukacije, Udruženje je uspjelo da uz pomoć kantonalnog ministarstva za poljoprivredu i predstavnika iz Italije formira edukativni centar u MZ Lukavica gdje se može provesti i teoretska obuka" (Izjava Abide Jahić, predstavnice Udruženja poljoprivrednika, poljoprivrednih inženjera i tehničara općine Gračanica).

- Mreža žena Veliko srce iz Gradačac je nevladina organizacija registrovana 2008. godine sa sjedištem u Gradačcu. Udruženje se zalaže za jačanje položaja žene u društvu i smanjenje diskriminacije nad ženama u političkoj, ekonomskoj i društvenoj sferi. Jedan od fokusa djelovanja Udruženja je također djelovanje u pravcu ekonomskog osnaženja položaja seoske žene.

"Mreža žena je jedan savez koji u svom sastavu ima 28 udruženja koje se bave raznim djelatnostima. Ovom prilikom bi izdvojila udruženja koja se bave poljoprivrednom proizvodnjom, po organskim principima. Organska proizvodnja je proizvodnja koja je kontrolisana i praćena bez upotrebe hemijskih sredstava, mineralnih gnojiva. Sve se radi sa onim što priroda ima i što prirodi vraćamo. Udruženja koja se bave poljoprivrednom proizvodnjom, pokazali su izuzetne rezultate.

Mreža žena je jedan most koji njihove proizvode kontroliše i pomaže da prodaju i ostvare prihod. Dosadašnja iskustva su pokazala da smo zadovoljni, Mreža kao savez i same članice mreže koje se bave tom proizvodnjom. Mislim da pomažemo mnogo ženama, jer one u svojoj kući i svom domaćinstvu proizvode, ne brinu se za plasman, ali svoje potrebe i uvećan kućni budžet ostvaruju preko Mreže žena", (Izjava Almase Huskić, predsjednica Udruženja žena veliko srce, Gradačac).

Iako su evidentni manji pomaci i pozitivni primjeri seoskih žena koje su se izborile za svoj status, još uvijek postoje tradicionalna shvatanja, stereotipi i u gradskim, a posebno u ruralnim sredinama koji sputavaju ženu da se izbori za ulogu koja joj pripada u društvu. Tokom istraživanja koje smo proveli učesnice su pokazale izvjesnu nadu da će se njihov glas čuti i da će barem manji dio identificiranih problema i prijedloga biti uvažen od strane donosioca odluka i kreatora politika.

Sasvim je izvjesno da je za ozbiljnije pomake u pravcu jačanja položaja seoske žene neophodno prepoznavanje problema od strane svih aktera razvoja i sveobuhvatna podrška koja će osigurati ravnopravnije učešće seoske žene u svim društveno-ekonomskim procesima (Izvor: Istraživanje o stanju, potrebama i mogućnostima za poboljšanje položaja seoske žene, VESTA, maj 2012).

9. ŽENE I DIVERZIFIKACIJA RURALNE EKONOMIJE - DOBRE PRAKSE - ISKUSTVO ITALIJE

Kao primjer dobre prakse predstavljamo primjer Nacionalnog opservatorija ženskog poduzetništva i rada u poljoprivredi, Italija, koji je uspostavljen od strane Ministarstva poljoprivrede 13. oktobra 1997. Predsjedava mu Ministar poljoprivrednih politika za hranu i šumarstvo, a čine ga, između ostalih, predstavnici:

- Ministarstva poljoprivrednih politika za hranu i šumarstvo;
- Ministarstva rada i socijalne politike;
- Ministarstvo ekonomskog razvoja;
- Ministarstva ekonomije i finansija;
- Odjela za jednake mogućnosti;
- Profesionalnih poljoprivrednih asocijacija i organizacija usmjerenih na ruralni razvoj;
- Regiona i autonomnih pokrajina;

S ciljem promocije sinergijskog djelovanja u ženskom poduzetništvu u poljoprivredi, Opservatorij saraduje sa javnim i privatnim institucijama u sektoru poljoprivrede i razvoja. Opservatorij ima za cilj da unaprijedi znanje poduzetništvu za žene i radu u sektoru poljoprivrede i ruralnog razvoja, daje prijedloge i sugeriše rješenja.

Opservatorij je usmjeren ka:

- Analizi legislative koja se tiče upošljavanju žena i jednake mogućnosti;
- Analizi intervencija implementiranih od strane Evropske Unije i centralnih/regionalnih vlada usmjerenih promociji inicijativa u ženskom poduzetništvu;
- Uspostavljenju veza sa istraživačkim sektorom i istraživanju informacija iz sektora poljoprivrede
- Promociji pilot projekata usmjerenih na unaprjeđenje ženskog poduzetništva u poljoprivredi i ruralnom razvoju
- Fasilitiranjem učešća seoskih žena poduzetnica na nacionalnim i međunarodnim sajmovima.

Opservatorij se bavi sljedećim aktivnostima:

- Organiziranjem konferencija i radionica na teme vezane za status žena u ruralnim područjima, s ciljem razmjena znanja i dobrih praksi;
- Prikupljanjem informacija o ulozi žene i njenog rada u razvoju ruralnih područja, s ciljem obezbjeđenja korisnih smjernica javnoj administraciji za buduće planiranje i specifične intervencije u ruralnom razvoju;
- Publikovanje informacija (brošura, dokumenata, itd) na teme kojima se Opservatorij bavi.

Svake godine, Opservatorij organizira obilježavanje Svjetskog dana seoske žene u Italiji, kao još jedan način isticanja vitalnog doprinosa žene u osiguranju sigurnosti hrane i ruralnom razvoju uopšte, koji bi inače ostali nezapaženi. U okviru tog događaja, od 2001 ONILFA organizira još jedan događaj nazvan Nagrada "De@Terra" kojom se žele prepoznati istaknute žene poduzetnice i promovirati njihov doprinos razvoju italijanske poljoprivrede, kao i dati podršku ostalim ženama poduzetnicama u ruralnom sektoru.

Diversifikacija i multifunkcionalnost farmi koje vode žene

Većina farmi koje vode žene su efikasne, inovativne i dinamične, ali stvarna karakteristika je ustvari njihova orijentacija ka diversifikaciji i multifunkcionalnosti.

Diversifikacija se odnosi na upotrebu zemlje i ostalih primarnih inputa/ resursa farme (kapital, radna snaga), u proizvodnji robe i usluga koje nisu direktno vezane za primarni sektor, kao što su turističke, rekreacijske, edukativne i terapijske aktivnosti. Tradicionalni oblici diversifikacije u odnosu na poljoprivredu uključuju na primjer preradu proizvoda na farmi, direktni plasman proizvoda sa farme i agro-turizam.

Drugi tip prilagođavanja kroz koji prolaze farme odnosi se na aktiviranje funkcija koje su različite od proizvodne, a kao što su na primjer, ekološke, društvene (očuvanje kulturne raznolikosti i nasljeđa, itd) i ekonomske funkcije (efekti koji se prenose sa poljoprivrede na druge ekonomske aktivnosti, npr. turizam).

U Italiji, profesionalni registar za agro-turizam, sadrži smjernice koje farma mora ispoštovati kako bi dobila pozitivnu autorizaciju od regionalnih vlasti. Agro-turizam izuzetno pogoduje multifunkcionalnoj prirodi žena, tako da 35% farmi u Italiji vode žene.

Farme postaju multifunkcionalne. Koncept multifunkcionalnosti se zasniva na spoznaji da poljoprivreda, uz proizvodnju hrane, proizvodi i čitav niz roba i usluga, oblikuje okoliš, utiče na društveni i kulturni sistem i doprinosi ekonomskom rastu. Očuvanje okoliša, kulturne i društvene vrijednosti tradicionalno gajene od strane poljoprivrednog sektora, sve su više tražene od urbanog stanovništva zbog 1) veće svjesnosti o vrijednosti koje imaju okolišne i društvene funkcije, te 2) sve veće zabrinutosti zbog njihovog nedostatka.

Za razliku od diversifikacije koja može dovesti do izlaska iz poljoprivrede, usvajanje multifunkcionalnih praksi jača poljoprivrednu proizvodnju na farmi.

Održivost i kvalitet života su dva fundamentalna principa koje seoska žena želi da poštuje. Dobro je poznato da žene igraju značajnu ulogu u sigurnosti hrane i zaštiti biodiverziteta. Kada ocjenjuju prinos, žene uzimaju u obzir ne samo njegovu tržišnu vrijednost, već i organoleptična i gastronomska svojstva, kao i prehrambene potrebe njihovih porodica.

Didaktičke farme i poljoprivredna obdaništa

Didaktičke farme predstavljaju jedan od aspekata multifunkcionalnosti farme, kao i moguću aktivnost sticanja prihoda.

Didaktičke farme se osnivaju sa namjerom edukacije budućih potrošača/ korisnika hrane i okoliša kroz valorizaciju poljoprivrednih resursa. Korisnici dobivaju edukaciju o hrani i okolišu, hrani i zdravlju, te održivosti okoliša. Posjeta didaktičkoj farmi je odlična prilika za djecu, mlade i studente da upoznaju njihovu sredinu sa kulturnog, društvenog, i proizvodnog aspekta, ali i da se direktno uključe u poljoprivredne aktivnosti. Pruža im se prilika da upoznaju kulturološke, historijske, okolišne i gastronomske tradicije područja i da učestvuju u širem spektru praktičnih i teorijskih aktivnosti kroz didaktičke materijale kao što su posteri, slike, DVD i drugi digitalni materijali koji se odnose na ruralni život, lokalnu historiju i poljoprivredu.

Pedagoški pristup

Kroz pedagoški pristup mladi dobivaju priliku da:

- Uče kroz praktične aktivnosti, timski rad i direktno iskustvo sa polja (sijanje, berba, prerada proizvoda, itd.);
- Dođu u kontakt sa životinjskim i biljnim svijetom i uče da ih poštuju;
- Budu odgovorni za sopstveno zdravlje i okolinu i valoriziraju dnevni rad/ učinak;
- Upoznaju se sa poljoprivredom i poljoprivrednim aktivnostima i aspektima, kao što su sistemi uzgoja, prirodni ciklusi, organoleptička svojstva hrane, proizvodnja energije, održivi razvoj i važnost sigurnosti hrane.

Glavni ciljevi

- Unaprijediti odnos između urbanih i ruralnih sredina;
- Stimulisati interes mladih za otkrivanje okoliša i poljoprivrednih aktivnosti;
- Promicati revitalizaciju okolišnih i kulturnih vrijednosti njihovog područja;
- Isticati i prepoznati društvenu ulogu i značaja poljoprivrede;
- Senzibilizirati javnost ka poštovanju okoliša;
- Upoznati potrošače sa porijeklom hrane;
- Educirati buduće potrošače čineći ih svjesnim postojećih odnosa među proizvodnih sistema, potrošnje hrane i zaštite okoliša; i
- Objasniti proces prerade hrane.

Postoje brojni primjeri didaktičkih farmi u Italiji. Među najinteresantnijim je "Oasi agrituristica di Baugiano (<http://www.baugiano.it/>) smještena blizu Pistoia (Toskana). Ova farma pruža različite usluge za djecu i njihove porodice. Neke od aktivnosti koje se provode na didaktičkim farmama uključuju: didaktičke aktivnosti za školskom djecom, specifične igre za djecu vezane za seosku tradiciju, didaktički i tematski programi za djecu, kursevi prepoznavanja biljaka i životinja, časovi kuhanja, vođene obilaskе kroz prirodni Oasis Montalbano usmjeren otkrivanju njegovih historijskih i turističkih aspekata. U Oasis Baugiano može se naći i arheološka oblast gdje djeca mogu istraživati farmu koja datira iz neolita (period koji je poznat po tome što je u njemu čovjek po prvi puta u historiji čovječanstva, počeo sam proizvoditi hranu kroz uzgoj ovaca i poljoprivredu).

Među najpozitivnijim primjerima s aspekta ruralnog razvoja u Italiji su i agro obdaništa. Jedan od najinteresantnijih primjera u ovom sektoru je svakako 'Fattoria Casa Mia' locirana blizu Verone (Veneto). Ova didaktička farma, osnovana 2007., u svom agro-obdaništu može primiti do 18 djece u uzrastu od 9 mjeseci do 3 godine. Otvorena je od 7:30 do 16:00 sati ili iznimno duže, u ovisnosti od potreba porodice. Roditelji mogu koristiti njihove usluge par dana ili sve dane u radnoj sedmici. Kako bi pružali ove usluge, bilo je neophodno napraviti određenu prilagodbu i strukturalne promjene na farmi. Farma je totalno prilagođena djeci, po standardima propisanim regionalnim zakonodavstvom. Sve aktivnosti su unaprijed planirane i dogovorene između farmera i specijaliziranih edukatora, kako bi garantovali kompletnu edukaciju za djecu s aspekta poljoprivrede i okoliša, usklađenu sa njihovom psihopedagoškim potrebama i mogućnostima. Žena vlasnica ove didaktičke farme je jedan od dobitnika De@Terra Award promovisane od strane ONILFA-e.

Direktna prodaja

Prava snaga koju nalazimo u seoskim ženama je njihova sposobnost da prerade poljoprivredne proizvode. Iskustvo kao žena, majki, supruge koje žive i rade na selu, razvilo

im je jedinstvene, ali neprimjećene vještine i kroz stoljeća mnoge odlične proizvode koji su sada ponos Italije i vrlo cijenjeni širom svijeta. 1999.-tih se razvila ideja prodaje ovih visoko kvalitetnih proizvoda direktno potrošačima. Direktna prodaja od strane proizvođača nudi alternative u kojoj proizvođači i potrošači razvijaju poseban odnos u zavisnosti od njihovih individualnih želja.

Direktna prodaja koju u Italiji zovu 'nula kilometara', igra posebnu ulogu u ruralnom razvoju podstičući klimu poduzetništva i inovacija, privlačeći turiste u seoska područja i promovisući alternativne oblike poljoprivrede i izvora prihoda za male farme, organske farme i druge alternativne farme.

U visoko urbaniziranom društvu, direktna prodaja sa farme predstavlja vezu između urbanih potrošača i ruralnih proizvođača hrane koja može biti vrlo korisna u izgradnji održivih zajednica. Farmeri, najamni radnici i vladini zvaničnici posmatraju direktnu prodaju kao način identificiranja alternativnih izvora prihoda, očuvanja malih farmi, jačanja ekonomskih i društvenih veza između farme i stanovnika urbanih zajednica i kao outlet za organske i specijalističke proizvode sa farme. Direktna prodaja potrošačima je korisna za male farme i ruralne zajednice uopšteno gledajući s aspekta kanalsanja većeg dijela urbanih stanovnika da troše na hranu i rekreaciju u zajednicama gdje se hrana uzgaja. Direktna kupovina na farmama pruža stanovnicima grada jeftiniji svjež proizvod i priliku da se vrate prirodnom okruženju.

Povećan interes za sigurnost hrane, okoliš i alternativnu poljoprivredu također podržava rast direktne prodaje. Potrošači ovih specijalističkih proizvoda žele licem-u-lice kontakt sa proizvođačima hrane kako bi bili sigurni da je hrana uzgajana bez korištenja pesticida, a koristeći neke od željenih tehnologija/ tehnika. Komplementirajući te preference, ekološka svijest potiče interes potrošača za agro-turizam, rekreativne aktivnosti na farmi i direktnu prodaju koja podrazumijeva kontakte sa farmama i farmerima.

10. BUDUĆNOST SEOSKE ŽENE

Uloga žene u poljoprivredi širom svijeta je institucionalno pitanje. Bilo da se radi o Africi, Evropi, Aziji, Americi, uloga koju žene imaju doprinoseći svjetskoj proizvodnji hrane je nemjerljiva, tako da i njihovo jednako učešće u razvijanju i implementaciji politika, nije samo zahtjev za osnovnu pravednog i jednakopravnog pristupa već preduslov za dalji ruralni razvoj. Poljoprivreda znači različite stvari za žene iz različitih država/ okruženja. Negdje su žene dio velikih poljoprivrednih biznis poduhvata, a negdje poljoprivredom pokušavaju da osiguraju siguran prinos hrane svojim porodicama. Ali, bez obzira na različitosti, žene dijele sličnost u pogledu činjenice da su žene sa sela posvetile život njihovim porodicama i sigurnosti hrane.

Zbog toga, iako se uslovi života i rada seoskih žena razlikuju od zemlje do zemlje, pa čak i unutar granice iste zemlje, sličnosti u njihovim ciljevima se mogu naći. Možemo puno naučiti jedni od drugih na globalnom nivou, a znanje dolazi iz edukacije i treninga koje dajemo jedni drugima. Brojna istraživanja jasno pokazuje važnost žena u poljoprivredi, njihov višestruki doprinos europskoj poljoprivredi, kao i potrebu za jačanjem njihove uloge u ruralnim područjima kroz provedbu različitih razvojnih inicijativa.

Iako su specifične akcije u korist ruralnih žena pokrenute na europskom i nacionalnim nivooma, puno toga ostaje da se uradi kako bi se eliminirao jaz između muškaraca i žena, koji je još uvijek prevelik. Dovoljno se podsjetiti da je u većini društveno-ekonomskih aspekata

razvoja u kojima seoska žena ostaje neaktivna, takvo stanje prouzrokovano postojećim obimom obaveza prema porodici i domaćinstvu.

Kao prvo, specifične socio-ekonomske akcije za seoske žene trebaju biti uključene u sve politike i programe ruralnog razvoja na nacionalnom i regionalnom nivou.

Drugo, kako bi ograničenja i barijere koja sprečavaju ženu u realizaciji njenog punog potencijala bila prevaziđena, kako bi seoskim ženama bilo omogućeno da same učestvuju u kreiranju i planiranju svojih obaveza, ruralna područja trebaju ispuniti sljedeće uslove:

- Pružiti mogućnosti sticanja radnog iskustva i potrebnih kvalifikacija;
- Pružati edukaciju i trening usluge direktno u lokalnim zajednicama
- Usluge za projekte podrške inicijativama prezentiranim od strane seoskih žena;
- Usluge brige za djecu kao što su ruralna obdaništa i socijalne usluge za stare, kako bi se ženi omogućio balans rada i porodičnog života;
- Organizaciju profesionalne i javne podrške
- Facilitiranje učešća žena i bolji pristup tržištu rada, kao i stimuliranje razvoja alternativnih aktivnosti za ruralne žene (mali biznisi, organska poljoprivreda, agroturizam);
- Jačanje učešća seoskih žena u procesima donošenja odluka na svim nivoima.

Informacija je osnovni instrument koji može ići u dva smjera: 'od' i 'prema'. Najčešće i vidimo tendencije i potrebu za informacijama prema seoskim ženama, pristup odozgo prema dole. Ali, jasno je da su informacije o potrebama, stavovima i mišljenju žena od ogromne važnosti u formuliranju politika koje su najčešće napravljene na osnovu pogrešnog razumijevanja da su svačije potrebe i interesi slični. Prikupljanje rodno-raščlanjenih podataka je nezamjenjiv korak prema činjenju žena vidljivim kao ljudskih bića, društvenih aktera i poljoprivrednica.

Umrežavanje je ključna riječ. Facilitiranjem umrežavanja među ženama, uz kombinovanje sa informacijama i relevantnim obukama osigurati će se dodatna znanja koja treba seoska žena.

Posljedično:

Poljoprivreda treba biti analizirana kao dio šireg konteksta, ekonomski, društveno i politički, kako se potrebe seoskih žena ne bi usko identifikovale u odnosu na specijalistički, tehnički definisan sektor. U mnogim društvima, život na selu nije sinonim za ostvarivanje prihoda poljoprivredom - tako da je važno šire razmišljanje u ovom pravcu.

"Informacija/participacija" u odnosu na seoske žene se ne bi smjela gledati kao pitanje povećanja efikasnosti ili efektivnosti u svrhu podizanja proizvodnje ili kvaliteta planiranja, već je treba analizirati s aspekta osiguranja jednakosti, odnosa moći, političkih i ljudskih prava. Osnova bi trebala biti sastavljena od stvarnosti samih žena, njihovih potreba i aspiracija, a u odnosu na njihove različite međusobno povezane proizvodne i reproduktivne uloge.

Specifično, prioriteti bi trebali biti:

- Nastaviti demonstrirati važnost informacija i širenja informacija o postignućima seoske žene i njenom doprinosu poljoprivredi, kako bi se promovisalo gender-senzitivno planiranje i razvijanje politika;
- Unaprijediti bazu znanja o lokalnim inicijativama za razvoj ruralnih područja, pogotovo onih fokusiranih na farmu i seoske žene;
- Uspostaviti set informativnih mreža i jačati komunikacijske kanale među samim ženama, ali i između seoskih žena, institucija vlasti i civilnog društva i medija;
- Uspostaviti sistem monitoring kao što je Opservatorij za podršku seoskih žena

poduzetnica;

- Nastaviti pružati asistenciju promociji Svjetskog dana seoskih žena kao i razvoj drugih aktivnosti za mobiliziranje i zagovaranje u korist seoske žene.

Jačanje gore navedenih servisa će uključiti veći broj žena u poduzetničke inicijative, zaposlenje i trening, unaprijediti njihove vještine i profesionalne kvalifikacije i predstavlja stvarnu investiciju u ljudske resurse. Sveobuhvatnija podrška seoskim ženama će voditi do inovativnih rješenja za lokalni razvoj, pojaviće se novi servisi, što će unaprijediti kvalitet života na selu i doprinijeti očuvanju ruralnih zajednica. (Izvor: Nacionalni Opservatorij ženskog poduzetništva i rada u poljoprivredi - ONILFA)

UDRUŽENJE VESTA

Poslovni centar Korzo, III sprat
Ul. Đ. Mihajlovića 4,
Tuzla 75000

Tel: +387 35 36 36 91
E-mail: vesta@bih.net.ba
Web: [http:// www.vesta.ba](http://www.vesta.ba)